

V československé psychologii má významnou roli Psychologický ústav ČSAV; provedeme proto stručný nástin vývoje jeho vědeckého profilu.

Psychologický ústav ČSAV vznikl 1. 4. 1967 vyčleněním a rozšířením dvou psychologických týmů Pedagogického ústavu J. A. Komenského.

Vědecký profil ústavu se v průběhu jeho poměrně krátké existence (12 let) dosti měnil, a to především v závislosti na personálním obsazení ústavu. Na Psychologickém ústavu bylo postupně rozvíjeno především pět psychologických disciplin, a to obecná psychologie, psychologie osobnosti, sociální psychologie, vývojová psychologie a srovnávací psychologie. V jejich rámci pak byla studována úžeji vymezená problematika, např. v obecné psychologii problémy učení, myšlení a řešení problémů, problémy psychofyziologie a pod. Po celou dobu trvání ústavu byla rozvíjena především obecná psychologie jako profilující obor (tématika) a zčásti i sociální psychologie.

Tématikou tvořící konkrétní obsah výzkumu byly otázky osobnosti, jejího vývoje a determinant, otázky učení a v oblasti sociální psychologie problematika komunikace, motivace a socializačního procesu. Kromě oddělení psychologie osobnosti měl ústav oddělení sociální psychologie, které vzniklo vyčleněním původní psychologické skupiny z Pedagogického ústavu J.A. Komenského a dále oddělení psychologie učení. V Brně bylo zároveň vytvořeno dislokované pracoviště ústavu a oddělením vývojové psychologie a psychologie osobnosti.

Ve statutu ústavu bylo počítáno se zřízením oddělení psychofyziologie. Při realizaci tohoto záměru byla nejdříve jako "externí pracoviště" k ústavu přiřčleněna laboratoř vyšší nervové činnosti s externím vedoucím. V průběhu dalších let vznikla i společná laboratoř psychofyziologie Psychologického ústavu ČSAV a Fyziologického ústavu, rovněž

externě vedená. Laboratoř byla umístěna do Fyziologického ústavu a Psychologický ústav ČSAV se finančně podílel na vybavení a zajištění provozu.

Po roce 1970 byla v Psychologickém ústavu intenzivně zkoumána problematika myšlení a činnosti; v rámci oddělení učení a činnosti (původně ještě rozděleného na oddělení myšlení a řešení problému) byly studovány a publikovány jednak otázky teoretické a metodologické (heuristika, teorie informace, modely učení, funkce činnosti v učení, odraz jako základní psychický proces), jednak experimentálně zkoumány různé oblasti související s procesem učení (párově-asociační učení, oční pohyby, psycholingvistika, aktivní operátor apod.). V návaznosti na problematiku individuálního učení bylo třeba studovat jeho sociální aspekty, což bylo také úkolem oddělení sociální psychologie. Výzkum v oddělení sociální psychologie byl zaměřen na sociální determinaci činnosti a učení, a to jednak ve skupinovém řešení problému, motivačních závislostí, procesu komunikace a s hlediska socializace (longitudinální výzkum socializačního procesu). Oddělení psychologie osobnosti postupně s odchodem pracovníků tohoto oddělení zaniklo. S potřebou komplexnějšího zpracování dat a zdokonalení experimentů narůstala nutnost samostatného matematicko-technického oddělení; toto oddělení bylo statutárně zřízeno v r. 1976 v souvislosti s instalací počítače TPA-i/1001. Do té doby (od r. 1973) se problematika řešila v rámci oddělení obecné psychologie.

V návaznosti na biologické a fyziologické determinace učení byla v průběhu let zřízena v rámci oddělení obecné psychologie psychofyziologická laboratoř. V r. 1977 byla vytvořena skupina sekce srovnávací a vývojové psychologie, která pro svou experimentální činnost využívala laboratoř v Institutu klinické a experimentální medicíny.

Náročné úkoly kladené na psychologické vědy vyplývají z objektivního vývoje společnosti. Etapa budování rozvinuté socialistické společnosti vyžaduje dokonale připravené lidi, kteří jsou schopni vykonávat stále náročnější činnost tvůrčím způsobem, kteří jsou schopni spojovat vysoké politické uvědomění s mravními kvalitami a s dobrou odbornou přípravou, kteří jsou oddáni socialismu a dovedou se znalostí věci řešit otázky spjaté s rozvojem národního hospodářství a kultury, kteří mají smysl pro nové a tvůrčí metody práce.

Z tohoto rozboru funkcí psychologie v socialistické společnosti vyplývají úkoly pro vědeckovýzkumnou činnost v oblasti psychologických věd, které se nutně musí odrazit v novém zaměření vědecko-výzkumné práce Psychologického ústavu ČSAV.

S přihlédnutím k novým funkcím a úkolům psychologie a dále též k tradicím a podmínkám Psychologického ústavu bude v novém zaměření profilovat problematika obecné psychologie, dále bude rozvíjena problematika vývojové, srovnávací a sociální psychologie, nově bude zařazena problematika pedagogické psychologie a koncepčněji bude pojata matematická psychologie. Těmto záměrům odpovídá vytvoření nové organizační struktury PsŮ od 1. 9. 1979, formování jednotlivých oddělení včetně vytváření kolektivní pracovní atmosféry a nové rozdělení výzkumných kapacit.

Psychologický ústav ČSAV je významným pracovištěm teoretického a experimentálního zaměření. Provádějí se zde výzkumy laboratorní i terenní a je uplatňován i longitudinální přístup. Psychologický ústav ČSAV byl prvním psychologickým pracovištěm základního výzkumu v dějinách Československa, takže jeho vznik měl v rozvoji tohoto oboru historický význam. Patří mezi největší psychologická pracoviště v ČSSR, je školícím pracovištěm pro vědecké aspiranty a pracovníky na studijních pobytech a je vydavatelem časopisu Československá psychologie. Má úzkou spolupráci s mnoha externími

pracovníky a institucemi, především prostřednictvím plnění hlavních úkolů SPZV, jejichž je hlavním řešitelem a koordinátorem. V současné době koordinuje Hlavní úkol státního plánu základního výzkumu VIII-5-1 "Psychologické zákonitosti vývoje člověka, jeho aktivní úlohy a jeho tvořivé činnosti v socialistické společnosti".

Ústav dosáhl přiměřeného ocenění i v zahraničí. Uznání získal především organizováním tzv. "pražské konference" (až dosud proběhly tři) s tematikou psychického vývoje a učení, která je hlavní pracovní náplní ústavu. Nejvýznamnější vědecké akce Psychologického ústavu s mezinárodní účastí

Psychologický ústav svou dosavadní činností výrazně přispěl k rozvoji marxisticky orientované psychologie a zcela nově etabloval např. sociální psychologii, která v Československu neměla žádnou tradici. Cenný přínos respektovaný i v zahraničí lze zaznamenat jak v obecné, tak ve vývojové a sociální psychologii, vycházejících koncepčně z teorie činnosti a aktivní psychické autoregulace osobnosti člověka v konkrétním sociálně historickém kontextu. Byly nově koncipovány některé klíčové psychologické problémy kognitivní, motivační a získány nové poznatky o volních procesech, lidském učení, mravním vývoji dítěte a skupinových činnostech. V ústavu byly také vyvinuty některé psychometrické a stimulační aktivní metody. Ústav významně přispěl ke koordinaci psychologického výzkumu v ČSSR.